

**A CÁRI OROSZORSZÁG UNIFIKÁCIÓS TÖREKVÉSEI
ÉS A FINN NAGYHERCEGSÉG (1809-1905)**

GOMBOS JÓZSEF

“Nem a finn törvényhozás szabja meg az orosz államhatalom kompetenciájának határait, hanem fordítva....”

/VITTE/

Oroszországban a XV. századtól kezdve a XX. századdal bezárólag mind a forradalmi jelentőségű változások, mind a visszarendeződést biztosító konzervatív intézkedések fölülről indultak ki, minden esetben transzformálódva a sok évszázados centralizáció által kitermelt, nagyhatalmú bürokrácia közvetítése révén. Első megközelítésre úgy tűnik, hogy a cárok váltakozása, a konzervatív és reformkurzusok periodicitásával esik egybe. Ezzel szemben a modernizációs törekvések, a reform feszítő szükségességének felismerése, I. PÉTER -től kiindulva, az utolsó orosz cárral bezárólag meglehetősen ambivalens politikus személyiségeket produkált, akiket jobb nem besorolni egyik kategóriába sem, mert egyszemélyben képviselték az ázsiai despotát és a reformok szentesítőjét.

Igy válik a modernizációs kísérletezőkedv cári laboratóriumává Finnország, ahol ugyanolyan természetes dolognak számít a XIX. sz. elején, olyan szabadságjogokat adományozni, amelyekről csak 100 év múlva álmodhat Oroszország, mint amilyen természetes dolognak számít azok korlátozása vagy akár megsemmisítése.

I

Az 1808-1809-es orosz-svéd háborút lezáró békében (Hamina, 1809- IX. 17.) Svédország lemondott Finnországról. I. SÁNDOR cár megerősítette a finn autonóm Nagyhercegség jogait, a régi finn alkotmányt, amely értelmében a szejm, vagyis az összes rendek képviselőiből álló gyülekezet hozzájárulása nélkül, egyetlen alaptörvényt sem lehet kiadni, módosítani, magyarázni, vagy hatályon kívül helyezni. Ezt az esküvel megerősített ígéretet később valamennyi orosz uralkodó megismételte.

Az ország ügyeit a cár által kinevezett főkormányzó intézte. A korábbi - svéd - törvények maradtak életben, ezekre támaszkodtak a cári manifesztumok is.

Az önkényuralkodó mint finn nagyherceg csak alkotmányos monarcha volt, a szejm és a szenátus által erősen korlátozott törvényhozó és végrehajtó hatalommal.

A finneknek hivatalosan megvolt a saját finn állampolgárságuk, de egyidejűleg élvezték az orosz állampolgársággal járó jogokat mind az Impérium területén, mind külföldön. Ezzel szemben az orosz és más nemzetiségűeket mint külföldieket kezelték Finnországban.

Még külpolitikai szimbólumok alkalmazását is eltúrta a cári hatalom: a nemzeti himnuszét (1848-tól), és a nemzeti zászlóét (1869-től). Finnország sohasem vált az Orosz

Birodalom részévé annyira, amennyire Svédország része volt. Az ország gazdaságpolitikája lényegében autonóm volt, gazdasági élete egy független egységet alkotott. A vámhatár lényegében politikai határ jellegű volt. Az Oroszországhoz való csatolás fordulatot hozott a finn ipar fejlődésében. A svéd uralom alatt gazdaságilag gyengén fejlett ország volt Finnország. Ősi iparágai a vaskohászat, gyantatermelés, fafűrészelés, gyapjú- és lenfeldolgozás, valamint az üvegfűvás. (1809-ben a lakosság túlnyomó része a mezőgazdaságban dolgozott.)

1820-ban JAMES FINNLAYSON, skót vállalkozó Tamperében gyapjúfonó gyára épített. Az alapításkor biztosított számos kedvezményt a kormány később kiterjesztette az egész iparra ("tamperei privilégiumok"). A textilipar a XIX. sz. második negyedében, a technikai fejlődés kezdetében tőkés gyáriparrá változott. A termelékenység 1843-1850 között több mint a kétszeresére nőtt. A munkások 50%-a ebben az iparágban dolgozott.

A gépgyártás és a fémmegmunkálás fejlődését segítette elő, hogy a század közepéig kb. 30 kohászati és vasgyárat építettek. A textiliparban és a kohászatban már nagy gépesített vállalatok voltak, amelyek "önkéntes" munkaerőt alkalmaztak. 1850-ben az ipari vállalkozások száma elérte a 400-at.

Fékeztek a tőkés termelési viszonyok kibontakozását a feudális maradványok (céhrendszer, természetes gazdálkodás a mezőgazdaságban), kevés volt a hazai tőke és korlátozottak voltak a piaci lehetőségek.

Az európai hatalmakkal kötött orosz kereskedelmi megállapodás mintájára, 1869-ben orosz-finn egyezményt kötöttek. Finnország jogot kapott a külföldi áruk vámmentes behozatalára. Erősítette a nyugati tőke érdekeltségét az, hogy míg a finn piacon Oroszország "külföldinek" számított, addig a finn kereskedő az európai áruk viszonteladójává vált Oroszországban.

A finn export fő piaca Oroszország és Anglia volt, a behozatal szempontjából Németország volt az első kereskedelmi partner.

Az orosz tőke betörése a finn piacra sokkal problematikusabb volt, mint a piac kiszélesítése a Birodalom egy másik részében. A finn piacot elzárták, elhatárolták az orosz kapitalizmustól azok, akik uralták azt:

- A finn burzsoázia, amely tőkénének Finnország nemzeti piaca volt
- A nyugat-európai (angol, német, svéd és dán) tőke
- A fennálló jogi-, gazdasági és politikai körülmények izoláló hatása.

Az elmaradott papíripara miatt Oroszország egyre több finn papíripari termék behozatalára kényszerült. A növekvő konkurencia miatt 1885-ben vámot vetettek ezekre a cikkekre, de ez nem vezetett a finn export visszaeséséhez.

A finn kereskedelem erős pozíciókat harcolt ki a XIX. sz. második felében az orosz piacon más termékekkel is: hajók és vagonok, fém- és textilipari termékek kivitelével Finnország Oroszországgal kapcsolatban úgy lépett fel, mint az ipari "műhely" a mezőgazdasági "gyarmattal".

A finn expanzió által leginkább érintett gazdasági területek tőkésai nyomására 1885-ben megtörtént ugyan a finn-orosz kereskedelmi egyezmény (1869) fölülvizsgálata de a cárizmus csak részengedményeket tett az orosz burzsoáziának. Ekkor még nem szánta el magát a Finnországgal való "különleges politika" feladására, hanem az oroszországi viszonyok finnországihoz közelítésének kompromisszumát választotta.

Ezért az orosz burzsoázia a harcot nem a szokásos "becsületes verseny" talaján vívta meg, hanem felhasználta saját érdekében a Birodalom állami, adminisztrációs apparátusát, bürokratikus gépezetét.

A XIX. sz. második felétől az országban felgyorsult a kapitalizmus fejlődése. A fellendülés oka, hogy külföldön megnőtt a faipari termékek iránti kereslet, továbbá pezsdítőleg hatottak a 60-as, 70-es évek reformjai: saját pénzügyi rendszer bevezetése, a hitelfeltételek megkönnyítése, a parlamenti élet kibontakozása.

1857-ben kezdődik a vasútépítés Helsinki-Hämeenlinna vonalalal, és 1900-ra 3.000 km a vasútvonalak hossza. 1860-ban Finnország engedélyt nyert saját pénz kibocsátására. Öt évvel később a Finn Nemzeti Bank kibocsátja a "Markka"-t. 1878 januárjában a finn valuta arany paritású lett, és a francia frankhoz igazították. Ez pénzügyi és valutáris tekintetben teljes elválást jelentett Oroszországtól. 1887-ben áttértek a méter-kilogram rendszerre, míg az egész Birodalomban az orosz mértékrendszert használták.

Egy 1864-es törvény megengedte a részvénytársaságok alapítását, és 1879-ben eltörlték a céhes maradványokat.

Az ipari termelés általános növekedését jellemzi, hogy 1885-től 1901-re az üzemek száma 4.333-ról 8.218-ra, termelésük pedig 117,4 millióról 316,5 millió Fmk-ra emelkedett. A termelés 90%-át az összes üzemek 1/4-ét kitevő nagyüzemek adták. A finn gyáripár sajátossága a hatalmas ipari központok hiánya. Az, hogy gyár a legtávolabbi faluban is lehetett, magyarázható a vízienergia nagymértékű felhasználásával, és az olcsó munkaerővel. Így a vidéki vállalkozások - ha termelékenységben nem is - számszerűleg fölülmúlták a városiakat.

A délkeleti kalandozások megszűnte, és a novgorodi nagyfejedelemség kialakulása után a svédek figyelme fokozatosan a finn szálláshelyek felé fordult. A svéd társadalom feudalizálódása a XI. században fejeződött be. Ekkortól államvallás a kereszténység. A finn szállásterületeken a pogány vallás szívósan tartotta magát, és a szórványos svéd térítési kísérleteknek és a hithez kapcsolódó új társadalmi rendszernek a finn törzsek sokáig ellenálltak. A svéd társadalmi berendezkedés a feudalizmus sajátos, ún. skandináv típusát képviselte. A feudális uralkodó osztály mellett egy laza függésbe vont, csak a királynak adózó szabad parasztság található.

A keresztes hadjáratok után a finn területek fokozatosan beépültek Svádország közigazgatási rendszerébe. A hódító svédek nem hozhatták magukkal a feudalizmus más formáját mint ami náluk meghonosodott. Ezt eleve kizárta a svéd parasztek nagy tömegű betelepítése is. A finn társadalom a csonka társadalmak szerkezetét vette fel. Az alapvető finn etnikum nem rendelkezett saját uralkodó osztállyal, a nemesség kizárólag a svédek közül került ki. A parasztek döntő többsége bérelte földjét.

A XIX. század közepére kialakult finn paraszti kistulajdon sokkal kiépültebb volt mint Oroszországban. Ugyanakkor hasonlított az obscsinára a falvak patriarchális színezetű kollektívizmusa, a paraszti bérlet és tulajdon közötti határ még gyakran elmosódott. A Finn Nagyhercegségben kevés birtok volt, ezeket 1867-ben állami támogatással megváltották, és paraszti családok között felosztották. Ennek ellenére a vidéki lakosság 60%-a földnélküli maradt.

A finn társadalmi fejlődés másik meghatározó eleme a szabad paraszt mellett a szintén középkori eredetű széles önkormányzat. Az egyházi,- adó- és igazgatási községeket találhatunk már az 1400-as években. A községi gyűlés és a koronatorvénygyűlés a

községi önkormányzatok fontos intézményei voltak, melyek szerepe 1789 után is jelentős, mikor a paraszti rend egyenrangúvá vált az országgyűlésen. Az önkormányzatok régi joga és hatásköre megmaradt az orosz uralom alatt is, sőt - bővült.

Finnország egy dinasztikus háború "eredményeként" - a fejlett Svédország kereteiből kikerülve vált Európa tőkés fejlődésének egyik perifériáját képező cári Oroszország részévé. Első látásra paradox módon, - ez nem vezetett a feudális termelési viszonyok konzerválódásához a Nagyhercegségben.

A társadalmi és gazdasági fejlődés egy elmaradott fokát reprezentáló Impérium nem integrálta magába ezt a kis országot, sőt, különféle jogi garanciákkal szinte a teljes önállóság határát súroló autonómiát biztosított számára. Az így létrehozott különleges gazdasági övezet üvegházi viszonyai között dinamikusan fejlődött a finn kapitalizmus, melynek szponzora egy feudális abszolutizmus volt.

A társadalmi fejlődés folyamán, a nemzeti öntudatra ébredés egy olyan országban, ahol a svéd és a finn a hivatalos nyelv, és az "anyaország" nyelve az orosz - az érdekek ütközésének sokféle politikai kombinációjára ad lehetőséget. Mint látni fogjuk, a társadalmi és politikai küzdelmeknek kezdetben egyik meghatározó eleme lesz a nyelvi kérdés, (pld.: a polgári politikai pártok elnevezésében: "Finnpárt", "Svédpárt".) - vagy mint motívum, vagy mint a valós indítékok és célok leple.

II.

I. MIKLÓS nyílt, brutális diktatúrája után, II. SÁNDOR trónralépésével (1855. III. 2.) vette kezdetét az orosz polgári "reformkor". Az orosz liberális irányzatok számára a Nagyhercegség mintaoszágnak számított, rokonszenveztek vele, HERZEN, OGARJOV és forradalmi orosz táboruk hamarabb hirdette meg a finn nemzeti-állami önállóság gondolatát, mint maguk a finnek.

(OGARJOV: "Számunkra Finnország önállósága ugyanolyan drága rejtett gondolat és cél, mint a finnek számára a "pétervári" Oroszország népivé és szövetségivé történő gyökeres átalakítása.")

CSERNYISEVSZKIJ is megbékélhetetlen ellensége volt a nemzeti elnyomásnak: "...nem adni egy népnek függetlenségét csak azért, mert ez hasznosnak tűnik a katonai hatalom és a más országokra gyakorolt politikai befolyás szempontjából, - aljas dolog."

A XIX. sz. közepén a születő finn burzsoázia, melyet a fiatal nemzeti intelligencia képviselt, fő célkitűzésnek a szejm munkájának felújítását tekintette. Erősödött az oroszellenes nacionalizmus és vele párhuzamosan a finn-svéd történelmi együttélés idealizálása. A cárizmus "klasszikus" taktikája ebben a helyzetben: a finn (parasztság) és a svéd (nemesség) nemzeti mozgalom egymás ellen történő kijátszása. (Jól példázza ARWIDSSON tépelődése a finn-svédek több ellentmondástól terhes helyzetét: "...svédek nem vagyunk, oroszokká nem akarunk válni, legyünk tehát finnek.")

A finn nemzeti mozgalomban kulcsszerepet töltött be J. V. SNELLMAN, a helsinki egyetem filozófiai tanszékének professzora. Fellépése egybeesett a finn társadalom érzékennyé válásával a szociális és nemzeti problémák iránt. Lojális viszonyt akart a cári hatalommal. Nézetei nagy hatással voltak a formálódó burzsoá ideológiára és nemzeti mozgalomra, amely a 80-as években fejlődésének egy általános demokratikus szakaszába jutott.

1861. április 10-i cári manifesztuma 1862. január 20-ra rendszerint 12 képviselőt delegált a finnországi rendek bizottságának megalakítása céljából. A reformmozgalmat viszont ez nem elégítette ki: ragaszkodott a teljes országgyűlés összehívásához.

1861. augusztus 1-jén egy cári nyelvrendelet egyenjogúsította jogilag a finn nyelvet a svédvel. (Erre 20 év "átfutási időt" hagyott, és a belső hivatali ügyrendben továbbra is megmaradhatott a svéd.

A cár 1861 júniusában, szeptemberre összehívta a finn rendi országgyűlést. Ekkor Oroszországnak egyszerre több problémával kellett szembenéznie: parasztmozgalmak, a lengyel felkelés és a finnországi reformmozgalom.

A hét hónapig tartó parlament képviselői alakították meg Finnország első politikai pártjait: a Svédpártot - főnemesi (részben polgári), a Finnpartot - papi és paraszti rendek (vezére SNELLMAN) és a Liberális pártot (túlnyomórészt svédek alkották, polgári demokratikusak).

A szejm ülését követő években rendeletek egész sora jelent meg, a reformpolitikai jegyében. 1865, 1873: - Közigazgatási rendeletek. A városok és a községek széleskörű önkormányzatot kapnak. - Ideiglenes (2 év) sajtószabadság. 1866: - A hivatalok maguk dönthetnek a használandó nyelvről. - Rendeletek a finn népiskolákról. - 1867: - Pontosítja az uralkodó és az országgyűlés jogkörét; törvény a vallásszabadságról, az iskolák kivonása közvetlen egyházi irányítás alól; a nagybirtok állami támogatással történő megváltása. - 1869. - A szejm ellenőrzése alá rendelik a Finn Állami Bankot. - 1878. - Hadkötelezettségi törvény, a finn nemzeti hadsereg felállítását).

A XIX: sz. végén Oroszországban felerősödtek a törekvések a finn autonómia "szűkítésére".

Az 1890-es "postarendelet" a finn postaügyet az összbirodalmi postaügyi minisztérium irányítása alá vonta. Ugyanebben az évben cári vétón megbukott az új finn büntető-törvénykönyv-tervezet.

1898 augusztusában a cár N. I. BOBRIKOVOT nevezi ki a Nagyhercegség főkormányzójává, aki bejelentette, hogy új hadviselési törvényt ad ki a cár, amelyhez nem kéri a rendek jóváhagyását. A "bobrikovi éra" kezdete az az általánosan elfogadott "korszakhatár", amelytől a finn politikai autonómia felszámolásának kezdetét datálják. Növekedett a rendőri-bürokratikus elnyomás. Napirenden voltak az újságbetiltások, ill. felfüggesztések, és az egyes számok elkobzása, csakúgy mint a latartóztatások és házkutatások.

1899. február 15-én a cár aláírta BOBRIKOV tervezetét, amely "Februári Manifesztum" néven vált ismertté. II. MIKLÓS új törvényhozási rendet vezetett be: az összbirodalmat érintő kérdésekben megfosztja a szejmet törvényhozási jogától. 1920-tól (!) hivatalossá tette Finnországban az orosz nyelvet. A finn szejm több mint 500 ezer aláírással petíciót intézett a cárhoz, hogy változtassa meg a manifesztumot; eredménytelenül. Igazi "államcsíny" a manifesztum, mert minden törvényre rá lehet mondani, hogy általános állami érdekeket érint.

A cári reformpolitikát felváltó új kurzus okait keresve, több elképzeléssel találkozunk:

- VITTE visszaemlékezéseiben szubjektív okokra hivatkozik. Az események mozgatórugóit a cár és BOBRIKOV, valamint más politikusok (KUROPATKIN, PLEVE stb.) hibás politikai koncepciójában véli felfedezni.
- FOMICSEV az oroszító politika következményeként fogja fel a manifesztumot. Ezen ok kizárólagosságát valló szerzőknél elfogadhatatlan konzekvenciák is fellelhetők: "A russzifikáló politika elsősorban a széles dolgozó tömegek ellen irányult."
- A katonai és stratégiai okra való visszavezetés is megtalálható. (BOBRIKOV szerint Finnország viszonylagos önállósága gyengíti Oroszország katonai védettségét.) A "tradicionális" ellenfelek (Svédország, Dánia) potenciális veszélyt már nem jelentettek, tehát Finnország nem mint hadszíntér, hanem mint "kiszolgáló" jöhetett számításba.
- A finnországi burzsoázia egyre erősödő polgári demokratikus követelése, amelyek végső soron az ország autonóm státusát célozták erősíteni az Imperiumon belül, elkerülhetetlenül vezetett a cárizmus és a nemzeti burzsoázia összeütközéséhez. A nacionalizmus a központi kormány elleni prominens fegyverré vált, melyben szeparatista veszélyt láttak Pétervárot.

Tulajdonképpen az orosz és finn gazdasági érdekek ütközéséről és a cárizmus katonapolitikai érdekeinek védelméről van szó. A 90-es években az orosz burzsoázia mág határozottabban követelte a cárizmustól, hogy egyszer és mindenkorra szüntesse meg a finn tőke privilégizált helyzetét Oroszországban. A kapitalizmus fejlődése miatt, a Birodalomban szükségessé és elkerülhetlenné vált az egyesítés és központosítás mind a gazdasági, mind az adminisztrációs életben. Amikor a hadügyminiszter (KUROPATKIN) és BOBRIKOV a katonai helyzetet vizsgálták, rá kellett jönniük, hogy Finnország nem csak gazdaságilag, jogilag, stb. különült el, hanem katonailag is. Így talált egymásra a katonai körök és a burzsoázia követelése.

Az adminisztratív-politikai és technikai-gazdasági egyesítés (unifikációs) törekvés a minden tekintetben magasabb szinten levő Finnországnak az általános, nálánál alacsonyabb orosz szintet jelentette volna. A cári kormány ezt az utat választotta az egységes állam, az egy és oszthatatlan Impérium érdekében.

A finn burzsoázia "russzifikációról" beszélt, saját ügyét nemzeti ügynek tüntetve fel, holott az ún. "russzifikálás" maximális programja sem volt soha megvalósítva. A kísérletek Finnország adminisztratív közelítésére Oroszországhoz - 1905 októberében léptek volna életbe - papíron maradtak.

A 80-as években a bomlás jelei mutatkoztak a Finnpartban. Belső, ellenzéki frakciókból kialakult az ifjú-finnek áramlata. Az ellentétek pártszakadáshoz vezettek, és 1889-ben a párt "Ófinnek"-re és "Ifjú-finnek"-re vált szét. Az ófinnek a nemzeti nagyburzsoázia érdekeit képviselték, amely az orosz piaccal volt kapcsolatban. A cárizmussal egyezséget kereső politikát folytattak, de felleptek a Nagyhercegség autonómiájáért. Vezetőjük - YRJÖ-KOSKINEN - elképzelése szerint a párt a "híd" szerepét töltené be a cár és Finnország között.

Az ifjú-finnek a nyugati orientációjú liberális ipari körök érdekeit képviselték. Az autonómiáért folytatott harcukban, kezdetben, keresték a széles néptömegek támogatását. Később az agresszívabb, társadalmilag maradibb elemek kerültek fölénybe, és a populáris irányzat háttérbe szorult.

A kormány ellenzékeként, 1900-ban, L. MECHELIN vezetésével megalakult az Alkotmányos Blokk. A konsztitucionalisták a svédpártot, az ifjú-finneket és az ófinnek egy részét tömörítették. Céljuk (általánosságban) a "Status quo ante Bobrikov." Élesen szembefordultak a cárizmus egységesítő politikájával, az autonómia védelme érdekében. Feladatuk a régi alkotmányos rend konzerválását tüzték ki, a törvénysértő cárizmussal szemben, passzív ellenállás útján. Igyekeztek meglovagolni a tömegek elégedetlenségét (aláírások gyűjtése a februári manifesztum ellen), de az aktív fellépéstől féltek, és lojálisak maradtak a cári kormányzat iránt. A finn és a svéd burzsoázia liberális szárnyát és a kispolgári demokratákat reprezentálták. A passzív rezisztencia képviselői ("passzivisták") fokozatosan illegalitásba szorultak, és 1900 elején már hét titkos bizottsága dolgozott, behálózva az országot. Központi szerve a "Kagal" volt. (Héber eredetű szó, jelentése: congregatio /"gyülekezet"/.)

A teljesség igénye nélkül ismertetünk néhány elképzelést Finnország politikai státuszára vonatkozóan, amelyek egyes pártokon belül jelentkeztek, vagy bizonyos átfedést mutatnak a különböző csoportosulások törekvéseiben

- Külpolitikai szövetség Oroszországgal (Ófinnek: YRJÖ-KOSKINEN, PAASKIVI).
- Finnország átváltoztatása "híddá" Skandinávia és Oroszország, ill. Kelet és Nyugat között (Az Ófinnek egyes körei)-
- Semleges Finnország, svéd és orosz garanciával (liberális svédpártiak és az ifjú-finnek egy része).
- Finnország semlegessége - nyugati garanciával (MECHELIN svédpárti frakciója).
- Külpolitikai szövetség Svédországgal Oroszország ellen (a konzervatív-nemesi svédpártiak egy része).
- Finnország belépne egy Oroszország-ellenes koalícióba, és a Nyugat előretolt állása lenne (Az ifjú-finnek legnacionalistább része és a Svédpárt "aktivistái").

A XIX. sz. végén a cárizmus Finnországgal szemben folytatott reformpolitikája elfogadhatatlanná válik az orosz burzsoá- és katonai körök számára. A finn polgári reformmozgalmat nem tudja többé tolerálni, és az unifikációs kurzus kerül előtérbe. Ambivalens folyamatnak vagyunk tanúi: a tőkés fejlődés tűzte napirendre az orosz egyesítő-centralizáló törekvéseket, de az általa "kínált" szint azért sérti a finn burzsoázia érdekeit, ami miatt az orosz burzsoáziának kívánatos lenne az.

A nemzetévtelenség gondjaival küszködő finnországi burzsoázia a megoldást kereste: a Birodalmon belül (többség) vagy azon kívül. A gazdasági és politikai szférában őt ért sérelmeket igyekezett finn nemzeti sérelmekként feltüntetni, de csak a polgárságnak, Finnország más rétegeinek sem állhatott érdekében a visszalépés a társadalmi fejlődés egy magasabb fokáról.

III.

Az oroszországi uralkodó köröket, de különösen a szélsőségesen sovinszta cári kamarillát már régóta zavarta a finnországi alkotmány. Az alkotmány megsértése azonban felbolygatta a viszonylagos nyugalomban élő országot. II. MIKLÓS és tanácsadói végeredményben elszámították magukat: egy valóságos "második Lengyelországot", egy

újabb válságócot hoztak létre, méghozzá az orosz főváros tőzsomszédságában, anélkül, hogy meg tudták volna szilárdítani az autokratikus diktatúrát. A cár 1899 augusztusában V. K. PLEVÉT nevezte ki a finnországi ügyek államtitkárává, megtörve a törvénynek tekintett gyakorlatot, hogy ebbe a tisztségbe csak finnországi állampolgárt lehet beiktatni.

1900-ban a szejm a kétkamarás felépítése és összetétele (130 nemes, 47 pap, 69 polgár és 63 paraszt képviselő) miatt akár megfelelő garancia is lehetett volna, de a cár feloszlatta a nagyobb arányú tiltakozással fenyegető országgyűlést. Ugyanez év júniusában uralkodói kiáltvány rendelte el az orosz nyelv szolgálati nyelvként történő szakaszonkénti bevezetését. /1905-ig tervezte befejezni az egész hivatalszervezet nyelvi átállítását/

1901 júliusában megjelent az 1899. évi "februári manifesztum"-mal összhangban levő új véderőtörvény, amely feloszlatta a finn hadsereget. A bevonuló finneknek ezentúl ugyanolyan szöveggel kellett hűségesküt tenniük az önkényuralkodóra, mint az oroszországi katonáknak.

Több mint 470 ezer aláírással petíciót intéztek a cárhoz, de ő megtagata a petíció átvételét. A polgárok honvédelmi kötelezettségére vonatkozó rendeleteket, az alkotmány értelmében, csak a rendi gyűlés hozzájárulásával lehet kiadni. Az új törvény értelmében a finnek orosz csapatokban kötelesek szolgálni, és akiket így, erőszakkal olyan csapatokba fognak besorozni, amelynek nyelve, vallása, erkölcsi és szokásai idegenek számukra.

A szejm még a haditerhek növeléséhez is hozzájárult volna, ha a finn csapatok megtartják jogi helyzetüket.

A júliusi törvényben olyan kifejezések is előfordulnak, amelyek a finn néptől elvitatják a jogot a külön politikai és nemzeti létre.

A finnországi alkotmányos mozgalom polgári vezetői felhívták a katonaköteleseket, hogy ne jelenjenek meg a sorozóbizottság előtt. A cárizmus, hogy leszűkítse a bojkott hatókörét, elrendelte, hogy az első alkalommal csak a katonakötelesek egy százalékát sorozzák be. /A behívásoknak 1901-ben 51 %; 1902-ben 54 %; 1903-ban 32 % nem tett eleget/ A "katonasztrájk" fontos előrelépést jelentett a finnországi tömegek politikai aktivizálódásában, mégsem tudta elérni célját, sőt a hadsereg fegyelmére rendkívül érzékeny önkényuralmi kormányzat, fokozta elnyomó intézkedéseit. A sorozás alkalmából rendezett helsinki tüntetését szétverték, s eközben nem csak finnországi rendőröket, de kozákokat is bevetettek.

1902-ben az állami intézetekben a finn és a svéd nyelvvel azonos rangra emelték az orosz nyelv használatát, továbbá eltörölték azt a szabályt, hogy csak finn állampolgár alkalmazható állami szolgálatban. Míg korábban csak svéd és német diplomákat ismertek el Finnországban, egy új rendelkezés értelmében a moszkvai, pétervári, kievi, kazanyi és tomszki egyetemek diplomái azonos értékűek lettek a helsinki egyetemével.

1902. szeptember 20-án cári rendeletek hatályon kívül helyeztek több régi finnországi törvényt, köztük a bírók és államhivatalnokok elmozdíthatatlanságáról rendelkező cikkelyt.

BOBRIKOV szabad kezet kapott az ellenzéki mozgalomban részt vevő tisztségviselők üldözésére. A "tisztoztatás" a hivatalnoki kar minden rétegére kiterjedt.

1903 januári cári leirat szerint eljárást kell foganatosítani a katonai behívást megtagadók ellen. Így is csak a behívottak kb. 70 %-a vonult be. Az újabb siralmas sorozás miatt

a cár áprilisban rendkívül széleskörű felhatalmazással ruházta fel a főkormányzót. A "diktátora dekrétum" néven ismertté vált cári ukáz, feljogosította BOBRIKOVOT, hogy a hatalom számára kellemetlen embereket Szibériába vagy külföldre száműzhesse, hogy bármely politikai vagy társadalmi egyesületet, sőt gazdasági szervezetet és céget is feloszlatthasson.

A Bobrikov-diktatúra alatt a legális ellenzéki sajtó végleg lehetetlenné vált. Ősszel megkezdődtek a száműzetések, amely eddig ismeretlen büntetési forma volt Finnországban. Összesen 53 személyt száműztek, közülük 10-et Oroszországba.

Októbertől a szenátus plenáris üléseinek nyelve az orosz lett. Így BOBRIKOV képes volt elnökölni ott, és közvetlen hatást gyakorolni a döntésekre.

Ugyanebben az évben orosz állampolgárok is jogot kaptak ingatlanvásárlásra a Nagyhercegségben.

IV.

Az 1904- február 9-én kitört orosz-japán háború olyan eseményeket gyorsított fel, amelyek a finnországi történelemet is nagymértékben befolyásolták.

A passzív ellenállás polgári taktikája semmilyen eredményt nem tudott felmutatni, hatásfoka alacsony volt. A passzív ellenállás titkos szervezetén, a "Kagal"-on belül Konni Zilliacus vezetésével, egy fiatal értelmiségiekből álló csoport elhatározta, hogy aktív és illegális harcot kezd a diktatúra kiteljesítése ellen. A szervezet gyorsan kiépült, tevékenységük fő formája eleinte a nemzeti-demokratikus irodalom kiadása és terjesztése volt. Az illegális autonomista kiadványokat külföldről csempészték be. Ilyen közlönye volt a Kagalnak az "Állampolgári katekizmus" c hírlap, amely nem csak az ófinneket, de a passzív ellenállás híveit is ostromozta. 1903 őszén a passzivisták és az aktivisták Svédországban közös kongresszust tartottak, amely a "stockholmi országgyűlés" néven vonult ve a finn történelemben. /1901 óta a cár nem engedett összehívni újabb parlamentet./

1904. június 16-án - az aktivista szervezettől függetlenül cselekedve - EUGEN SCHAUMANN a szenátus lépcsőjén lelőtte BOBRIKOV főkormányzót, majd magával is végzett. A fiatal SCHAUMANN a finn közvélemény szemében nemzeti vértanúvá vált. DOLMÁNYOS ISTVÁN azonban rámutat, hogy: "Azok a történészek, akik a finnországi fejleményeket nem kapcsolják eléggé össze a cári birodalom eseményeivel, mindazt a változást, ami 1904 nyarán kezdődött az uralkodó finnországi politikájában, hibásan SCHAUMANN merényletéből és BOBRIKOV halálából vezetik le."

A cár főkormányzónak a volt harkovi kormányzót, a hírhedt OBOLENSZKIJT nevezte ki. /A herceg a legnagyobb kegyetlenséggel verte le 1902-ben a harkovi kormányzóság parasztmozgalmát. VITTE szerint "Dicsekvő Ványa" kinevezése nagy meglepetést keltett./

Az aktivisták és a radikalizálódó tömegek tüntettek japánbarátságukkal, s még az alkotmányos blokk hívei is a cárizmus vereségét óhajtották.

A háború kitörésekor ZILLIACUS érintkezésbe lépett Japán európai diplomáciai képviselőivel. Japánban támogatásra talált ZILLIACUS terve: az oroszországi ellenzék anyagi támogatása. KONNI ZILLIACUS 1904 szeptember 30 és október 5 között egy konferenciát szervezett Párizsban. A finn aktivisták mellett megjelentek az orosz (és oroszországi) önkényuralomellenes pártok. (Pld.: SzR-ek, orosz liberálisok és néhány

nemzetiségi párt). Fő követelései az önkényuralom felváltása demokratikus rendszerrel, és a nemzeti önrendelkezési jog voltak. Az értekezlet gyakorlatilag a finn aktivisták és az oroszországi eszerek közötti alkalmi szövetséget pecsételte meg, akikkel végig a legszorosabb kapcsolatban maradtak.

1904 decemberében ZILLIACUS érkezettnek tartotta az időt az "Aktív Ellenállás Finnországi Pártja" formális megalakítására. Megjelent deklarációjukban a fő célt a köztársaság kikiáltásában és az Oroszországtól való elszakadásban látták. Az eszközök az egyéni terror mellett a cárellenes erők (főleg az eszerek) támogatása szerepelt, kapcsolatban álltak az OSZDMP-vel is. (ZILLIACUS energikusan propagálta az oroszországi forradalmi mozgalom támogatását.) Programjukban szerepelt fegyverek szétszórása a lakosság között és a fegyverszállítás is. Ezt fedezte volna titkos szövetségük a "Voima" ("Erő"). 1906-ban a cári kormány követelésére a szenátus feloszlatta.)

A XX. sz. elején Finnország valóságos "híd" szerepét játszotta Európa és Oroszország között. Nagy szerepe volt az illegális irodalom, az emigránsok és a fegyverek továbbításában.

Egy 1905-ös rendőrségi feljegyzés szerint február és június között a Pétervárra irányuló fegyverszállítások megsokszorozódtak. A bolsevikok és az aktivisták ilyen irányú kapcsolatairól a marxista irodalomban is találunk említést. Azonban sem ott, sem az objektív polgári szerzőknél nem maradt kétség afelől, hogy a kapcsolatoknak milyen motívumai voltak.

A hosszú szünet után összeült parlamentből az ófinnek szinte teljesen kiszorultak, az alkotmányos blokk pártjai többséget szereztek a választásokon. A mérsékeltek december 31-én ünnepélyes kérelemmel, (ún. "Nagy Petícióval") fordultak a cárhoz, amelyet II. MIKLÓS hónapokon keresztül válaszra sem méltatott. 1905 márciusában, csak azután válaszolt a Nagyhercegség parlamentjének diktatúraellenes kérvényére, miután kitört az orosz forradalom. A cári leirat továbbra sem volt kielégítő. A főkormányzó jogköre alig változott, és a régi szenátus is a helyén maradt. Az uralkodói leirat arra korlátozódott, hogy visszaállította a bírák elmozdíthatatlanságát és ideiglenes érvénnyel felfüggesztette az 1901. évi oly nagy vihart támasztott honvédelmi törvényt. A függőben maradt kérdések rendezése céljából MECHELINNEL az élen küldöttséget menesztettek a cári kormányzathoz, és szavukat adták, hogy Finnország megnyugszik, a jövőben korrektül viseli magát, ha az orosz kormány visszatér a régebbi politikájára. VITTE a finn küldöttség fogadása után kifejtette az uralkodónak, hogy "a legnagyobb mértékű veszélyt jelentené, ha Pétervár közvetlen közelében második Lengyelország jönne létre."

V.

Finnország szempontjából nagy hordereje volt az oroszországi októberi politikai sztrájkoknak. Október 29-én a mozgalom áterjedt a Szentpétervár-Viborg vasútvonal munkásságára. Október 30-án az egész finn vasut csatlakozott a "Nagy Sztrájkhoz" ("Suurlakko"). Ezen a napon a helsinki pályaudvar ("Vasúttér") előtti téren a szociáldemokraták javaslatára a tömeg kikiáltotta az általános sztrájkot. A nagygyűlésen elfogadott határozat kimondja: "Szívből jövő együttérzésünket fejezzük ki az orosz nép jelenlegi küzdelme iránt, melyet szabadsága és az általános emberi jogok védelmében folytat."

Finnországban az események nemzeti színezetet kaptak. A sztrájkot több helyütt támogatták az aktivisták, az ifjú-finnek és más polgári csoportok, sőt az utóbbiak kizárólag nemzeti sztrájkként kezelték. A tókések több helyen - szokatlan módon - munkabért fizettek a le nem dolgozott időért. A burzsoázia elégedetten figyelte az eseményeket, hiszen azok nem ő ellene irányultak.

Október 31-én mintegy 20 ezer fős tömeg gyűlt össze a helsinki Vasúterren. Követeltek az ófinnekből álló szenátus azonnali eltávolítását és OBOLENSZKIJ kormányzó lemondását. A nap folyamán világossá vált, hogy a cári manifesztumot nem fogják automatikusan alkalmazni a Nagyhercegségben.

November 1-jén csaknem mindenütt városi gyűléseket tartottak. A legjelentősebb volt a tamperei munkások és polgárok megmozdulása. Itt a szociáldemokrata Y. MÄKELIN által megszerkesztett ún. "Vörös Kiáltványt" még az ifjú-finnek is elfogadták. A manifesztumot támogatták a fővárosi sztrájkolók is. A hat pontból álló dokumentum követelése a következők voltak: 1. A Bobrikov-rendszer maradványainak eltörlése, 2. Ideiglenes kormány Helsinkiben, 3. A nemzetgyűlés összehívása, 4. A rendi parlament feloszlatása, 5. Önkormányzat és saját törvényhozás (Ugyanakkor kimondja, hogy Finnország "nem kíván elszakadni az orosz birodalomtól, ha biztosítékot kap arra, hogy Oroszország legjobbjai veszik kezükbe az ország vezetését, és ha az események nem teszik elkerülhetetlenné az elszakadást.") 6. Szólás-, sajtó-, gyülekezési- és egyesülési szabadság. A finn munkásosztály tehát teljes belső önállóságot követelt, szemben a burzsoázia Alkotmányos Pártjával, amely csak a "törvényesség visszaállítását" követelte.

November 4-én a cár "Kegyelmes Kiáltványában" sietve jóváhagyta a finn alkotmányosokkal egyeztetett kibontakozási tervet. A cárizmus minden bizonnyal ekkor szenvedte el legnagyobb tekintélyvesztését. Amíg ugyanis az októberi manifesztum újat ígért Oroszország népeinek, addig a novemberi manifesztum Finnországnak visszaadni kényszerült. Visszavonta a Bobrikov-idők "diktatúra dekrétumát", felfüggesztette az 1899. évi "februári manifesztum" érvényét, azzal a kikötéssel, hogy a birodalmi törvényhozás még visszatér az érintett kérdések megtárgyalására. Elvileg engedélyezte az általános és egyenlő választójogot, és az alkotmány módosítását. Igéretet tett a polgári szabadságjogok visszaállítására, és december 22-re összehívta a szejm rendkívüli gyűlését. A manifesztum kihirdetése után (nov.06.) kiéleződött az ellentét a szociáldemokraták és a polgári irányzatok között. A konsztitucionalisták úgy ítélték meg, hogy elérték a céljukat. A polgári elemek tömegesen hagyták el a Vörös Orséget (főleg az egyetemisták), és megalakult a Fehér Gárda. A burzsoáziának most már nem volt szimpatikus az ideiglenes kormány gondolata. OBOLENSZKIJ a város bombázásával fenyegetőzött. Az így kialakult helyzetben, november 6-án a helsinki munkásság nagygyűlése elhatározta a munka felvételét. (IGESTRÖM: "Megértve a helyzet veszélyességét, a munkások a vérontás elkerülését óhajtották és visszavonultak. A sztrájk véget ért." A polgári sajtó hangja is egyre fenyegetőbbé vált: "Nem fogjuk belekeverni a mi dolgunkat Oroszország dolgába. A körülmények, amelyek között a célt Oroszországban elérték, - számunkra nem felelnek meg."

Az új összetételű szenátus december 1-jén lépett hivatalba.

1907 márciusáig Finnországban addig soha nem tapasztalt választási vetélkedés bontakozott ki. A választók 1907. március 15-16-án járultak az urnákhoz. A 200 képviselői mandátumból nyolcvan a szociáldemokraták szereztek meg. (Ófinnek: 59; Keresz-

tény Munkásszövetség: 2). A szavazók száma korábbi 125 ezerről csaknem 1 300.000-re emelkedett. A 80 szociáldemokrata mandátum tehát több mint 300 ezer szavazatot jelent.

A szociáldemokrata párt győzelmét azonban két tényező nem engedi túlértékelni:

- 1/ A polgárság - ha megosztottan is - számszerű többségben volt a parlamentben.
- 2/ Oroszországban 1907 őszére már fölülkerekedett az ellenforradalom. Az orosz jobboldal mértéktelenül felnagyította Finnország forradalmasító hatását: Az SZDP "kormányképtelen"-nek számított a cárizmusnál. A sztolipini reakció a későbbiekben az "elnyomás második periódusá"-hoz vezetett a Nagyhercegségben.

I R O D A L O M

Politicseszkije partyii v Finlangyii. Gosz. Tip. SzPb. 1909.

Finljandszkaja Gazeta (1904-1907-e évfolyamok)

DOLMÁNYOS, I.: Finnország története. Bp. 1972.

JUTIKKALA, E. - PIRINEN, K.: A History of Finland. Praeger Publ. NY-W. 1974.

KIRBY, DG.: Finland and Russia. Macmillan. London. 1975.

MYLLY, J.: The Emergence of the Finnish Multi-Party System. (in: Scandinavian Journal of History, 1980/5)

PUNTLA, L. A.: The Political History of Finland 1809-1966 Otava. Hki. 1974.

SETON - WATSON, H.: The Russian Empire 1801-1917. Oxford. 1967.

VITTE, Sz. J.: Egy kegyvesztett visszaemlékezései. Gondolat. Bp. 1964.

EJDELMAN, N.: Forradalom? Fölülró! TÉKA. 1989.